



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Schooldocument Burgerschap

Da Costaschool, Den Haag

maart 2025



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Hoofdstuk 1. Hoe komt de Da Costaschool tot de concrete invulling van de conceptkerndoelen burgerschap?

H1 paragraaf 1. Inleiding

Veel aspecten van burgerschapsonderwijs bieden basisscholen al aan, maar ze waren nog niet in een samenhangend geheel op papier gezet. Burgerschap zit bijvoorbeeld verpakt in het sociaal emotionele beleid van iedere school en bij ons ook in Kwinklessen en Klasse(n)krachtlessen. Het is waarneembaar in de normale omgang tussen leerkracht en leerlingen en tussen leerlingen onderling. Burgerschap is terug te vinden in onze leerlingenraad en in het helpen uitpraten van een conflict op het schoolplein. Burgerschap is het betrekken van alle ouders en omgevingsstakeholders bij datgene wat op de Da Costaschool gebeurt.

Burgerschap is terug te vinden in het culturele aanbod dat onze basisschool biedt, maar ook in het vak mediawijsheid. De coöperatieve werkvormen die we inzetten bij verschillende schoolvakken bevorderen goed burgerschap, net als napraten over het Jeugdjournaal en het nadenken over de teksten van Nieuwsbegrip. Tijdens taallessen praten over verschillende standpunten en over inclusie, is burgerschap. Kortom: basisscholen doen al van alles, maar vanaf dit jaar moet het explicieter en doelgerichter. En er moeten nog een paar onderwerpen aan worden toegevoegd. Vandaar dat er nu een beredeneerd burgerschapsplan voor u ligt.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



H1 paragraaf 2. De wettelijke opdracht voor burgerschapsonderwijs

De overheid wil dat basisscholen zich doelgericht bezighouden met het afleveren van jonge burgers, die de toekomst voor iedereen een beetje mooier, prettiger en makkelijker maken. 'Bevordering van actief burgerschap' wordt het genoemd. Hieronder staat hoe het nu in de wet vastgelegd is:

Artikel 8, derde lid en lid 3a, van de Wet op het primair onderwijs is per 1 augustus 2021 (Geldend vanaf 01-08-24. Toekomstige wijzigingen op 01-08-25):
3. Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a) Het bijbrengen van respect voor en kennis van de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens en het handelen naar deze basiswaarden op school;*
 - b) het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme democratische Nederlandse samenleving; en*
 - c) het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.*
- 3a. Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.*

Om een **passende burgerschapvisie** voor de Da Costaschool te ontwikkelen, zullen we eerst goed moeten kijken naar onze specifieke leerlingpopulatie (zie:



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



paragraaf 3). Welke behoefte vloeit voort uit onze situatie en locatie, wanneer je kijkt naar de wettelijke opdracht die er ligt voor burgerschapsonderwijs? We moeten denken vanuit het blikveld van onze leerlingen die leven bij onze gezinnen, in onze wijk, in onze stad, in ons land, in ons werelddeel, op onze aardbol. En als we zien dat er onderdelen in ons huidige aanbod ontbreken, vullen we die aan.

Doelgerichtheid is eveneens een belangrijke vereiste. De Da Costaschool zal gerichte leerdoelen voor actief burgerschap moeten opstellen. De overheid wil daarnaast dat we de zelfgeformuleerde leerdoelen **meetbaar en volgbaar** maken. Dat wil zeggen: we moeten monitoren of onze leerlingen voldoende op weg zijn om goede burgers te worden. En aan het einde van groep 8 moeten we kunnen aantonen of ze dat inderdaad geworden zijn.

Ook worden er eisen gesteld aan de **samenhang** van onze curriculumopbouw en leeraanpak. Hoe samenhangender, hoe krachtiger is de gedachte. Ook ligt er de eis van **herkenbaarheid**: is onze geplande aanpak voldoende zichtbaar? Denk aan: zichtbaar in ons gebouw, in de lesstof en in onze communicatie en acties. School moet als het ware doordrenkt zijn van een heldere burgerschapsvisie, die we continu uitstralen. Bij het binnenstappen van het gebouw moet je kunnen zien en voelen dat wij onze leerlingen willen afleveren als goede jonge staatsburgers.

Komt school hiermee op de stoel van opvoeders te zitten? Deels wel, maar dat is niet nieuw. De trend is al jaren om sociale thema's binnen de schoolmuren te halen. Democratie en sociale rust zijn belangrijk voor ons land en daar dienen basisscholen volgens de wet actief aan mee te helpen.

Wel mogen de deelonderwerpen verspreid blijven over de andere vakken. 'Burgerschap' hoeft dus geen specifiek vak in de dagplanning te zijn. Als onze ouders, leerkrachten en leerlingen maar weten dat de verspreide deelonderwerpen er gezamenlijk toe dienen om uiteindelijk jonge, goede burgers af te leveren.

De kerndoelen waar we aan moeten voldoen zijn:

- 1. schoolcultuur: School zorgt voor een omgeving waarin leerlingen ervaring opdoen met onder andere inspraak, participatie en het hebben van invloed.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



- 2. diversiteit: Onze leerlingen kennen de diverse samenleving en staan open voor de perspectieven en ervaringen van anderen. Ze oefenen op school in het respectvol omgaan met anderen en wijzen discriminatie af.
- 3. democratische waarden: Onze leerlingen zijn bekend met democratische waarden zoals vrijheid, gelijkheid, solidariteit. Ze weten hoe macht en invloed wordt uitgeoefend in een democratie en kennen diverse vormen van inspraak en besluitvorming in dagelijkse situaties. Ook denken onze leerlingen na over wat rechtvaardigheid en verantwoordelijk handelen betekent voor jezelf en je omgeving, nu en in de toekomst.
- 4. maatschappelijke betrokkenheid: Onze leerlingen kennen de taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving. Ook hebben ze via school meerdere keren bijgedragen aan het collectief via maatschappelijke initiatieven of organisaties. Onze leerlingen denken mee over maatschappelijke vraagstukken en doen aan maatschappelijke betrokkenheid.
- 5. democratische betrokkenheid: Onze leerlingen communiceren op respectvolle wijze en leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen. Ze reflecteren op het proces en de uitkomsten van inspraak en besluitvorming.
- 6. maatschappelijke vraagstukken: Onze leerlingen kunnen hun eigen persoonlijke idealen en opvattingen uitdrukken maar ook weloverwogen naar andersdenkenden luisteren. Ze kunnen benoemen welke belangen en perspectieven een rol spelen binnen actuele, maatschappelijke en wereldlijke vraagstukken. Onze leerlingen kunnen verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn.

H1 paragraaf 3. De populatie van de Da Costaschool en haar schoolomgeving

Werken aan de zes bovenstaande kerndoelen vraagt om visie en focus. Het startpunt daarvoor zijn de leerlingen zelf. Wie zijn ze en wat hebben ze nodig? Kinderen in een achterstandswijk groeien bijvoorbeeld totaal anders op dan onze leerlingen in Duinoord. Want de locatie waar onze school staat is een mooie wijk in Den Haag, richting Scheveningen. De appartementsprijzen zijn de laatste twintig jaar exorbitant gestegen. 70% van de woningen met postcodegebied 2517HH is een koopwoning. Gezinnen die het niet breed hadden, zijn de afgelopen twintig jaar uit de wijk vertrokken.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Onze leerlingen wonen voor een deel in Duinoord (31%). Andere leerlingen wonen in het Regentessekwartier (31%) en andere omliggende wijken. Onze ouders zijn over het algemeen afkomstig uit Nederland (61%). We hebben ook ouders met een migratieachtergrond (39%). Deze ouders zijn afkomstig uit diverse landen, zoals Canada, Schotland, Zuid-Afrika, Amerika, België, enz. We kunnen zeggen dat een groot deel van onze ouders hoog opgeleid is (gemiddeld 93% van onze leerlingen heeft een ouder met HBO opleidingsniveau of hoger). De ouders zijn vaak erg betrokken bij de ontwikkeling van hun kind en bij school. 97% van onze leerlingen profiteert voldoende van onze basisondersteuning. Hoe hoger we komen in de groepen, hoe meer leerlingen ondersteuning ontvangen vanuit ondersteuningsniveau 2. Voor een enkele leerling is er extra ondersteuning nodig.

Onze populatieweging is laag, slechts 22,1. Dat wil zeggen dat onze leerlingen van huis uit weinig belemmerende factoren meemaken. Het overgrote deel van onze ouders is zoals gezegd hoogopgeleid. Ze verdienen bovenmodaal en steken bewust ruim tijd en energie in de opvoeding. Onze OR bestaat bijvoorbeeld actieve, betrokken ouders en ze zorgen ervoor dat onze leerlingen een leuke basisschooltijd hebben. Leerlingen van de Da Costaschool zitten in hun vrije tijd vaak op sport, spelen een instrument, gaan naar dansles of toneel. Onze ouders bezoeken regelmatig musea met hun kinderen en praten aan de keukentafel over maatschappelijke thema's. Veel van onze leerlingen zijn thuis gewend om inspraak te hebben in onderwerpen als: wat gaan we eten? Wat doen we dit weekeinde? Waar gaan we naar toe in de zomervakantie? Deze opvoeding zie je terug in de sfeer in ons gebouw. Da Costaleerlingen zijn door de bank genomen verstandig, gevoelig, contemplatief en praten conflicten makkelijk uit.

De intellectuele, participerende thuissituatie is een plus vanuit de optiek van burgerschap; daar willen we graag op voortborduren. Voor ons is het logisch om de ouders/opvoeders intensief te gaan betrekken bij ons burgerschapsbeleid. Helemaal gezien hun beroepen: een groot aandeel ouders werkt voor de overheid en de rechtsprekende macht. We verwachten dat ze er enthousiast tegenover staan en waardevol kunnen bijdragen. We willen ze niet alleen bevragen en informeren, maar we hopen dat ze thuis actief mee willen helpen om de zes kerndoelen te behalen.

Toch is onze leerlingpopulatie niet statisch. De afgelopen vijf jaar kwamen er steeds meer kinderen van expats bij. Deze gezinnen behoren ook bij de groep hoogopgeleide welgestelden, maar hun aanwezigheid brengt meer diversiteit de school binnen. Expatouders zijn anderstalig en komen uit een andere cultuur. Soms missen ze de aansluiting bij wat op school gebeurt. Expatleerlingen worstelen in het begin met een taalachterstand en voelen zich soms buitengesloten (daarom zijn we begonnen met koffieochtenden voor expats en vragen we ze expliciet om deel te nemen aan ouderactiviteiten op- e rondom



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



onze school). Hun blik kan anders zijn en daar ligt een grote kans voor ons op het gebied van burgerschap. Het groeiend aantal expatleerlingen zal dan ook zeker een plek krijgen in ons actief burgerschapsplan.

De stad Den Haag is de zetel van onze regering: een enorme kans op het gebied van burgerschap. In onze nabijheid staan vele ambassades, overheidsgebouwen, het internationale gerechtshof, Paleis Noordeinde met de koninklijke stallen en de openbare tuin, Paleis Kneuterdijk waar de Raad van State gevestigd is, Paleis ten Bosch waar de koning woont en natuurlijk de 1e en 2e kamer op het Binnenhof. Prinsjesdag is bijvoorbeeld een hele happening als de optocht door Den Haag rijdt. Onze leerlingen kunnen makkelijk lering trekken uit hun nabije omgeving, als school er bewust aandacht aan besteedt en gericht lessen en uitjes organiseert.

Tot slot is het aandeel leerlingen uit achterstandsgezinnen zoals gezegd zeer laag. Daar zal de Da Costaschool zeker wat mee moeten. De Nederlandse maatschappij is in haar geheel namelijk pluriform en er leven mensen van alle rangen en standen in ons land. Wanneer bevoorrechte leerlingen opgroeien in een 'prettige bubbel', hebben ze er weinig weet van hoe hard het leven in Nederland of elders kan zijn. Daar zullen we ons lesaanbod actief op moeten afstemmen. We zullen op de Da Costaschool begrip moeten kweken voor mensen in benarde situaties en financiële nood. In ons burgerschapsplan zal dit maatschappelijke vraagstuk een duidelijke plek krijgen.

H1 paragraaf 4. Schoolklimaat

Onze school biedt van oudsher een veilig klimaat waarin ruimte is voor verschillen. Gevoelens mogen geuit worden en begrip voor elkaars perspectief wordt actief gestimuleerd. In alle klassen hangen zelfgemaakte klassenregels, die de leerlingen gezamenlijk hebben opgesteld. Hun betrokkenheid is belangrijk bij het opstellen en handhaven van omgangsregels. Onze leerlingen helpen graag mee om problemen op te lossen. Met Klasse(n)kracht ontwerpen de klasgenoten in de Gouden Weken gezamenlijk 'de ideale groep' die ze met elkaar willen gaan vormen dit jaar. Dit ontwerp hangt ook op een poster in de klas. Als er dingen gebeuren die afwijken van het ideaalbeeld, dan kan de leerkracht daar makkelijk naar verwijzen en de leerlingen vragen om weer terug te keren naar het goede spoor.

Onze school is een oefenplaats voor sociale en maatschappelijke competenties en ons team vervult een duidelijke voorbeeldfunctie op het gebied van wederzijds respect en positieve sociale omgang. De Kwinktaal die we met leerlingen spreken (vanuit onze SEO-methode KWINK) gaat altijd over het maken



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



van keuzes. Als een leerling op de Da Costaschool iets verkeerd gedaan heeft, wordt de leerling gevraagd na te denken over de gevolgen van die keuze. Vervolgens wordt gevraagd of hij/zij ook een andere keuze had kunnen maken. Vragen om contemplatie aan de hand van de vijf 'Kwinkslagen' en het bedenken en uitvoeren van een nieuwe keuze is nagenoeg altijd voldoende. Straffen gebeurt bij ons op school nauwelijks tot niet. Hierdoor voelen leerlingen zich gehoord en veilig en zijn onprettige incidenten een uitzondering. We zijn ons ervan bewust dat het schoolklimaat en de schoolvisie op burgerschap nauw met elkaar verweven zijn. We streven derhalve een schoolklimaat na waarin de idealen van de school zichtbaar zijn. Dit bevordert de effectiviteit van ons burgerschapsonderwijs. Onze visie op burgerschap zal dus zichtbaar en voelbaar moeten zijn in het sociale klimaat in alle groepen en door de gehele school.

H1 paragraaf 5. Visie en missie van onze school op burgerschap

Burgerschap verwijst naar de manier waarop mensen in de samenleving met elkaar omgaan, naar de verhouding tussen burgers en overheid, naar de manier waarop we omgaan met verschillen, diversiteit, met tegenstellingen en met conflicten. Ook verwijst burgerschap naar de manier waarop we samen beslissingen nemen (ook als we het niet eens zijn) en naar de rechten van minderheden. De rijkdom van een democratie is dat de stem van alle mensen en hun eigen betrokkenheid plus hun oordeel, ertoe doen. Maar een individu zal zich ook wel eens moeten kunnen neerleggen bij de keuzes van de meerderheid. Dat is niet altijd makkelijk, maar wel volgens de principes van een democratische samenleving. Op de Da Costaschool is dat niet anders. Onze burgerschapvisie is dat onze basisschool een samenleving is op microniveau, een leerplaats voor later. En dat school van grote betekenis kan zijn in het verhogen van positief burgerschapsgevoel bij onze leerlingen. Wij leren ze in het klein wat ze later in het groot kunnen gaan doen.

We zien het daarom als onze burgerschapsmissie om leerlingen mede op te voeden tot evenwichtige, democratische, participerende, coöperatieve en algemeen ontwikkelde burgers. Dat ze weten wat inspraak is en mee kunnen denken over onderwerpen die hen betreft. Hierbij vinden we het belangrijk dat leerlingen verantwoordelijkheid nemen voor elkaar en voor hun omgeving.

We geloven daarnaast dat leerlingen later makkelijker hun eigen plek in de maatschappij innemen, als wij hen geleerd hebben om hun mening helder te verwoorden. Belangrijk daarbij is dat meningen nooit hard tegenover elkaar worden gezet. Meningen nodigen uit tot het voeren van een dialoog in het klaslokaal, op het schoolplein en op de gangen. Dialoog is onzes inziens gericht op het verkrijgen van beter begrip van het eigen standpunt en dat van een ander. Meningen mogen dus zeer zeker verschillen en blijven verschillen, dat is ons uitgangspunt.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Als SCOH school met een protestants-christelijke signatuur geven we onszelf nog een extra duw in deze richting. We willen vanuit onze grondslag streven naar maximale openheid en verbondenheid met andersdenkenden en andersgelovigen. Onze christelijke identiteit is geen nauwe koker van waaruit we de wereld om ons heen be- of veroordelen. De christelijke signatuur is voor ons een bril van nieuwsgierigheid en compassie, een lichtbundel die we actief schijnen in onze zoektocht naar dieperliggende ideeën, normen en waarden van alle mensen om ons heen. De drie christelijke waarden die bij ons op school de boventoon voeren, zijn: respect, dankbaarheid en vergeving. Deze drie christelijke waarden dragen ook bij aan de vorming van goed burgerschap.

H1 Paragraaf 6. De focus van de Da Costaschool

In paragraaf 3 stonden al vier populatiespecifieke doelen voor de Da Costaschool omschreven:

- Onze betrokken ouderpopulatie actief betrekken bij de inhoud en uitvoering van ons burgerschapsbeleid
- De behoeften van onze expatouders en -leerlingen vervullen en hun toegevoegde waarde actief inzetten in onze lesaanbod
- Gebruik maken van onze unieke omgeving: overal om ons heen staan gebouwen die ons iets leren over democratische normen en waarden
- Da Costaleerlingen tonen dat het leven ook een stuk minder prettig kan zijn en dat minder bevoorrechten steun en hulp nodig hebben (solidariteit bevorderen).

Het betrekken van ouders staat niet voor niets vooraan in het lijstje: zij zijn zeer belangrijk, zij zijn immers opvoeders. En burgerschapsvorming overlapt naadloos met opvoeden. Bij elke stap in de ontwikkeling van ons burgerschapsplan vragen we onszelf dus af: hoe kunnen we de ouders hierbij betrekken?

Dit hebben we ook gedaan bij de aftrap van het plan. We vroegen in een open gesprek aan ouders wat zij zien als het meest belangrijk op het gebied van burgerschap voor hun kinderen. Hierbij mochten ze acht basiswaarden op het gebied van burgerschap 'ranken' zodat er een Da Costa top drie uit kwam. De drie basiswaarden die onze ouders als meest belangrijk voor hun kind zien, zijn:



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



1. **Verantwoordelijkheid:** dat betekent dat je je ervan bewust bent dat je jouw plichten naar behoren uitvoert. Dat je verantwoordelijkheid voelt en neemt over jouw eigen gedrag.
2. **Vrijheid van meningsuiting:** dat betekent dat je mag zeggen of schrijven wat je denkt, of tegen de opvattingen van anderen in mag gaan. Iedereen mag dus ook zijn of haar geloof uitdragen, of zijn of haar mening aan anderen voorhouden. Daarbij moet je je wel houden aan de wet.
3. **Verdraagzaamheid en solidariteit:** verdraagzaamheid betekent dat je de mening of het gedrag van een ander accepteert, ook al ben je het er niet helemaal mee eens. En het betekent ook dat je ieder de ruimte wilt geven om zo'n mening of zulk gedrag te hebben. Natuurlijk moet iedereen zich daarbij wel houden aan de wet. Solidariteit betekent dat je bereid bent om een ander te helpen die het op dat moment minder goed heeft dan jijzelf.

Deze top drie aan basiswaarden geeft ons heldere richting en focus in het ontwerpen van onze eigen concrete Da Costaleerdoelen in een samenhangend curriculum. Dit uitgewerkte curriculum is te lezen in hoofdstuk 2. De overgebleven vijf basiswaarden voor burgerschap zijn overigens gemakkelijk onder de vlag van bovenstaande drie te vangen.

Het gaat dan om:

Autonomie: Dat betekent dat iedereen zelf kan bepalen wie hij/zij wil zijn en hoe hij/zij zijn leven wil leiden. Ieder is dus bijvoorbeeld vrij om zelf te bepalen welke denkbeelden of welk geloof voor hem/haar belangrijk is. Deze past onder de vlaggen van verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid.

Begrip voor anderen: dat betekent dat je probeert te begrijpen waarom mensen of groepen bepaalde denkbeelden of gebruiken hebben: wat is de achtergrond daarvan en waarom is dat belangrijk voor een ander. Deze past onder de vlaggen van verdraagzaamheid en vrijheid van meningsuiting.

Gelijkheidsbeginsel: dat betekent dat mensen van gelijke waarde zijn. Daarbij maakt het niet uit wat je denkbeelden zijn of wat je gelooft. Je hoeft niet te vinden dat die denkbeelden of gebruiken zelf waardevol zijn, maar wel dat mensen met andere denkbeelden en gebruiken niet minder waard zijn dan jij of jouw groep. Deze past wederom onder de vlaggen van verdraagzaamheid en vrijheid van meningsuiting.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Afwijzen onverdraagzaam gedrag: Het betekent dat je afwijst dat andere mensen of groepen dingen waar jij het niet mee eens bent, niet zouden mogen denken of doen. En dat je het nodig vindt dat ieder de ruimte krijgt om zo'n mening of zulk gedrag te hebben. Deze past wederom onder de vlaggen van verdraagzaamheid en vrijheid van meningsuiting.

Afwijzen van discriminatie: dat betekent dat je afwijst dat mensen of groepen bij anderen worden achtergesteld. En dat je niet vindt dat er voor mensen met andere denkbeelden of gebruiken niet zoveel ruimte hoeft te zijn, of dat die denkbeelden of gebruiken zelfs verboden moeten worden. Deze past weer onder de vlag van verdraagzaamheid en vrijheid van meningsuiting.

We ontvingen tijdens het open gesprek met ouders ook lestitips om de uitverkoren drie basiswaarden concreet te maken in de lespraktijk. Maar het mooiste tijdens dit open gesprek bleek nog wel, dat ouders zelf inzagen dat burgerschap niet alleen op school hoort, maar zeker ook thuis. Dat zij een grote invloed hebben op de kennis, vaardigheden en attitudes van onze leerlingen. Afgesproken is dan ook dat al hun input door ons meegenomen wordt en dat we ouders regelmatig gaan informeren over de inhoud en vorm van onze burgerschapslessen. En dat we hen gaan vragen thuis aan de keukentafel mee te denken en mee te praten over burgerschapsonderwerpen.

H1 paragraaf 7. Onderwijsinhoud

In hoofdstuk 2 formuleren we onze concrete leerdoelen als leidraad voor ons lesgeven. De doelen zijn gegroepeerd onder de zes kerndoelen voor burgerschap die door de overheid verplicht gesteld zijn: schoolcultuur, diversiteit, democratische waarden, maatschappelijke betrokkenheid, democratische betrokkenheid en maatschappelijke vraagstukken. Een logische opbouw is daarbij belangrijk. Alle (tussentijdse) leerdoelen zijn afgeleid van de leerdoelen die we onze leerlingen eind groep 8 meegegeven willen hebben. Want alleen met de eindbestemming voor ogen, is een logische lesstofopbouw mogelijk van de



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



onderbouw via de middenbouw naar de bovenbouw.

De concreet uitgewerkte tussenleerdoelen zijn weer onderverdeeld in kennisdoelen, vaardigheidsdoelen en attitudedoelen. Omdat we onze leerlingen niet alleen kennis willen bijbrengen, maar ook vaardigheden en in het geval van burgerschap zelfs attitudes. We maken deze leerdoelen zo concreet en specifiek mogelijk. Zodat het voor de leerkracht en de overige medewerkers op school helder is wat van ze verwacht wordt op het gebied van burgerschapsonderwijs.

Een probleem is vaak: de hoeveelheid van onderwerpen in het basisonderwijs. Door de enorme hoeveelheid verplichte lesstof gebeuren dingen maar half of ziet men door de bomen het bos niet meer. Daarom moeten we goed kijken naar de haalbaarheid van ons burgerschapsplan. Focus helpt daarbij. Focus creëren we als we werken vanuit de behoefte die onze specifieke leerlingpopulatie heeft, gemixt met de behoeften die onze ouderpopulatie heeft geuit. Hierover is al geschreven in H1 paragraaf 3 en 6. Niet alles evenveel willen doen, maar keuzes maken wat voor onze leerlingen op dit moment in tijd en ruimte het belangrijkste is. Kijkend naar onze leerlingen, locatie en ouders, wil dat zeggen dat het burgerschapsonderwijs op de Da Costaschool vooral gericht zal zijn op:

- Verantwoordelijkheid aanleren
- Vrijheid van meningsuiting respecteren
- Verdraagzaamheid bevorderen

Daarnaast zal bij elke beslissing over ons burgerschapscurriculum nagedacht worden over de vier vragen:

- Hoe betrekken we ouders hierbij?
- Hoe omarmen we onze expatleerlingen hierbij?
- Hoe halen we onze Haagse omgeving hierbij naar binnen?
- Hoe brengen we hiermee een venster aan in de prettige bubbel waarin onze leerlingen leven?

Met deze bakens in gedachten is het makkelijker om een burgerschapsplan te ontwerpen dat volledig past bij onze ouder- en leerlingpopulatie. Maar het gevaar is en blijft schaarste in tijd en middelen. Daarom is het prettig dat burgerschap veelvuldig overlapt met andere schoolstof. We moeten er vooral voor



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



waken dat we dingen niet dubbel gaan doen.

H1 paragraaf 8. Aanpak: materialen & werkvormen en het oefenen van de competenties

We maakten daarom eerst een scan van wat al gebeurt op school vanuit onze burgerschapsfocus. En dat is veel. In ons onderwijs werken we al aan vele SLO doelen, waarvan een deel ook valt onder de doelen van burgerschap. Denk daarbij aan bestaande lesinhoud van: Kwink, Trefwoord, Da Vinci, Inzichtelijk, Staal taal, Jeugdjournaal, kringgesprek, leerlingenraad, coöperatief leren, presentaties en werkstukken.

Deze lesinhoud behouden we en wordt verwerkt in ons ontwerp voor burgerschapsonderwijs. Wel is belangrijk dat teamleden, ouders en leerlingen gaan inzien dat al deze verspreide lesstof hetzelfde doel dient, namelijk: **verantwoordelijke, verdraagzame jonge burgers afleveren die vrijheid van meningsuiting respecteren, die solidair willen zijn met minderbedeelden en willen bijdragen aan het oplossen van landelijke en wereldlijke problematiek.**

Natuurlijk hebben we ook gemerkt dat er nog elementen ontbreken in ons aanbod. De uitdaging is om dit gemis aan te vullen, zonder de grens van het haalbare te overschrijden. Door de beperking van tijd en middelen moeten keuzes gemaakt worden. Dit kan op verschillende manieren; enerzijds door bestaande lessen in een andere vorm te gieten, om te kunnen voldoen aan de leerdoelen van democratische waarden en democratische betrokkenheid. Anderzijds zullen bestaande lessen moeten vervallen om ruimte te kunnen creëren voor lessen met een specifiek burgerschapsdoeleinde. Denk hierbij aan bijvoorbeeld staatsinrichting. Dit vak zal in groep 7 en 8 vaker op het lesprogramma moeten komen, die lestijd gaat ten koste van andere lessen.

Het Tussendoortje (communicatie naar ouders) zal een vaste rubriek over burgerschap krijgen. Leerlingen zullen vaak mogen stemmen over onderwerpen die hen aangaan, maar ze zullen ook af en toe bewust gehoor moeten gaan geven aan de stem van de minderheid. Een actieve uitnodigende hand zal uitgestoken moeten worden naar elk nieuw expatgezin dat voor de Da Costaschool kiest. Binnen bv. Da Vincitijd zullen we ouders gaan uitnodigen om te komen vertellen over hun beroep, als dat aansluit bij burgerschap. En qua uitjes zullen we wat culturele uitjes moeten vervangen door burgerschapsuitjes.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



De methoden, materialen en projecten die onze school inzet in het burgerschapsonderwijs, sluiten naadloos aan bij onze visie en onze leerdoelen. We laten de leerlingen middels ons lesaanbod actief kennismaken met de wereld rondom de school, met de samenleving en met werelden waarmee ze nog niet bekend zijn. We besteden dagelijks altijd al aandacht aan het ontwikkelen van gewenste sociale vaardigheden. Dit doen we bijvoorbeeld door leerlingen veel te laten samenwerken, problemen uit te praten, te laten omgaan met keuzevrijheid en we stimuleren eigen inbreng van leerlingen in Da Vinciprojecten. Ook maken we leerlingen tijdens onze lessen bewust dat we bezig zijn met lesdoelen en leerlijnen, hiermee stimuleren we de ontwikkeling van verantwoordelijkheidsgevoel voor het eigen leerproces.

Vooral het regelmatig inzetten van coöperatieve werkvormen in het klaslokaal helpt om gewenste vaardigheden en attitudes te ontwikkelen. Leerlingen leren zo effectief samenwerken met heldere, roulerende rollen, waardoor leerlingen altijd een gelijk aandeel hebben in het eindproduct. Tijdens coöperatief leren wordt er veel overlegd, er wordt samen gekozen en groepsbeslissingen verwoord. Het wij-gevoel wordt gestimuleerd, als tegenhanger van het ik-gevoel. Onze school is zodoende een oefenplaats voor onze leerlingen, waarin ze burgerschapscompetenties actief kunnen oefenen. Naast geplande lesactiviteiten, benutten we ook alledaagse aanleidingen en de actualiteit om leerlingen te laten oefenen met burgerschapscompetenties. Deze kunnen te maken hebben met cyclisch terugkerende routines en thema's, maar ze kunnen ook spontaan zijn en adhoc.

Paragraaf 9. Verbinding

Burgerschap doe je niet alleen. Het is geen experiment in een laboratorium, je moet burgerschap plek geven in z'n omgeving: verbinding aanbrengen tussen leerlingen en de bredere wereld om hen heen.

Zoals gezegd, zullen we ten eerste de ouders er nauw bij betrekken. Zij kunnen veel toevoegen qua opvoeding, kennis en ideeën. En hen bewust maken van de 'prettige leefbubbel van hun kind' die vergroot kan worden. Onderzoek laat namelijk zien dat leerlingen zich beter ontwikkelen en betere resultaten halen als hun ouders betrokken zijn bij school. De ontwikkeling van kinderen wordt zelfs voor 80% bepaald door de thuisomgeving plus eigen persoonlijkheidskenmerken, en maar voor 20% door de school (*Marzano, 2014*). Dat getal maakt school nederig en samenwerken cruciaal.

We zullen de verbinding met ouders daarom aangaan op de volgende manieren:



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



In het 'Tussendoortje' ouders met een vaste rubriek informeren over de burgerschapsonderwerpen waar we mee bezig zijn en hen vragen hier thuis ook over te praten met de kinderen.

De Da Costaschool zal de komende jaren posters, banners en overig promotiemateriaal aanschaffen om zichtbaar te maken waar de school voor staat.

Ouders uitnodigen om lessen te komen geven over onderwerpen/beroepen die met burgerschap te maken hebben.

Ouders uitnodigen om mee te gaan naar burgerschapsuitjes.

Ouders tweejaarlijks bevragen naar hun tevredenheid over ons burgerschapsaanbod.

De jaarlijkse ouderavond regelmatig invullen met een onderwerp dat met burgerschap te maken heeft.

Ouders vragen om nieuwe ideeën en mogelijkheden aan te dragen op het gebied van burgerschap.

Ouders vragen om hulp -bij het uitkiezen van en contact leggen met- organisaties die onze leerlingen kunnen helpen met blikverbreding.

Bij de jaarlijkse sponsorloop het goede doel benoemen waar we met school voor inzamelen. Dat zal meestal een inzameling zijn voor minderbedeelden, of voor een organisatie die zich bezighoudt met natuurbehoud en ecologie.

Maar er zijn naast ouders nog meer spelers in het veld die mee kunnen helpen om onze leerlingen tot goede, jonge burgers te ontwikkelen. Bijvoorbeeld de BSO partijen waarmee we samenwerken. En de gemeente die af en toe een buurtschouw uitvoert. Ons burgerschapsplan zullen we ook met deze organisaties bespreken en stimuleren dat zij ook werken en denken volgens dezelfde principes.

Daarnaast staan er maatschappelijke partners zoals bejaardentehuizen, kerken, moskeeën, tempels, daklozencentra, goede doelenorganisaties etc. in onze Haagse omgeving. Deze gaan we betrekken bij ons burgerschapsonderwijs. Ook willen we bovenbouwklassen brief/mail/facetime-contact laten leggen met leerlingen uit een Taalklas of Nieuwkomersklas. Geen betere manier om vensters te openen, dan persoonlijk contact maken met leerlingen die onder hele andere omstandigheden in Nederland leven.

Tot slot is het ook mogelijk om een bovenbouwgroep te laten converseren met een school in Suriname. Een land waar Nederlands gesproken wordt, maar de levensstandaard het welvaartsniveau van een derdewereldland heeft. Scheve armoede- en rijkdomverdeling krijgt daarmee direct een persoonlijk gezicht. Het idee is dat vensters openen, verbinding opzoeken en je inleven in een ander de mens mild en verdraagzaam maken. En dat willen we graag stimuleren op de Da Costaschool.



Paragraaf 10. Meten

Onze school moet ook in kaart brengen of onze leerlingen de leerdoelen van het burgerschapsonderwijs voldoende bereiken. Dit doen we op de volgende wijze:

- **Lesaanbod**
Is ons lesaanbod dekkend? Dit is voorwaardelijk om de resultaten te kunnen behalen. Zoals gezegd hebben we de inhoud van ons huidige lesaanbod geanalyseerd op bruikbaarheid voor burgerschapsdoeleinden. Want door de huidige stand van zaken binnen de school grondig te onderzoeken, maak je ook zichtbaar waar de verbeterpunten (of wensen) liggen. Deze analyse hebben we in schooljaar 2024/2025 gedaan door alle handleidingen en leerlijnen van gebruikte methodes naast de eisen rondom burgerschapsdoelen te leggen. Nu weten we precies welke onderwerpen wel al in onze methodelessen aan bod komen en welke nog ontbreken. Onze focus op: verantwoordelijkheid stimuleren, vrijheid van meningsuiting promoten en verdraagzaamheid kweken is de leidraad voor het aanvullen van ontbrekende lesonderwerpen. Net als het beter bedienen en inbedden van expatleerlingen, het vergroten van onze 'prettige leefbubbel' en het binnenhalen van expertise vanuit Den Haag als regeringsstad.
- **Burgerschapssetting**
Maar burgerschap is niet alleen lesinhoud. Het is de omgangscultuur die op school heerst, de verwachtingen die we van elkaar hebben, de manier waarop we elkaar tegemoet treden en met elkaar communiceren.
Voor het vaststellen van een objectief totaalbeeld van onze burgerschapssetting hebben we de Quicksan Burgerschap uitgevoerd in februari 2025, als nulmeting. Dit is een hulpmiddel om de beelden die er bestaan rondom burgerschap in de school onder ouders en teamleden te verzamelen en te bespreken. Vervolgens kan vanuit de huidige situatie op school ook gezamenlijk een gewenste toekomstsituatie bepaald worden. Wat doen we al goed en waar kunnen we nog beter in worden?
De uitkomst van onze nulmeting was dat we al een paar sterke punten hebben. Namelijk ons prettige schoolklimaat, de aanwezigheid van goede basiswaarden in ons onderwijs en de hoge competenties van onze leerlingen. Maar de twee onderwerpen die uit de quickscan als zwakst naar boven kwamen, waren: het gebrek aan meten van burgerschapsresultaten (deden we toen nog niet) en de afwezigheid van burgerschap in onze kwaliteitszorg (er werd niet bewust op geïntervenieerd en burgerschap werd niet besproken in de overdrachtsgesprekken naar het volgende leerjaar



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



toe).

- De Quicksan Burgerschap doet bovendien dienst als (zelf)evaluatieinstrument, omdat we met hetzelfde instrument vervolgmetingen gaan doen. Door de scan tweejaarlijks uit te voeren onder teamleden en ouders van de Da Costaschool, is het instrument te gebruiken in onze kwaliteitscyclus. We hebben besloten de Quicksan tweejaarlijks in de maand juli uit te voeren, om een goede vinger aan de pols te kunnen houden.
- We maken ook meetbaar of onze leerlingen voldoende opsteken van onze burgerschapslessen in onze burgerschapssetting. Het meten van burgerschapssucces zal op de Da Costaschool gebeuren in groep 5, 6, 7 en 8, door het afnemen van de burgerschapsvragenlijst van Kleine Grote Denkers. De vragen in deze vragenlijst vloeien rechtstreeks voort uit de specifieke burgerschapsfocus die we onszelf opgelegd hebben vanuit onze eigen populatie, aangevuld met vragen van twee andere, verplichte burgerschapsonderwerpen. In totaal ondervragen wij in deze monitor onze leerlingen op vijf burgerschapsonderwerpen:

Van vakantie tot vakantie	leerdoel	Aantal keer meten	Zo zegt een kind het	Bijpassende Kwinklessen Burgerschap BB (mag, hoeft niet)
Zomer-herfst	Vrijheid van meningsuiting	3x	Ik mag zeggen wat ik vind, jij ook, en samen beslissen we hoe we het regelen	1, 2, 3, 7, 15
Herfst-kerst	Verantwoordelijkheid & betrokkenheid	3x	Ik zorg voor mezelf, voor de ander en voor mijn omgeving en ik doe mee	2, 5, 6, 10, 14, 15
Kerst-voorjaars	verdraagzaamheid	3x	Ik ben nieuwsgierig naar mensen die anders zijn en ik behandel iedereen als gelijkwaardig	1, 3, 7, 10, 13
Voorjaars-mei	Kritisch nadenken	3x	Ik stel vragen, check wat ik hoor en zie en leg uit waarom ik iets vind	2, 4, 8, 12, 9, 11



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Mei-zomer	Ecologisch bewustzijn	3x	Ik zorg goed voor de natuur en denk na wat mijn keuzes betekenen voor de aarde	5, 11
-----------	------------------------------	-----------	--	-------

Met dit het meetinstrument van Kleine Grote Denkers meten we jaarlijks vijftien keer burgerschapsresultaten per groep (gr 5, 6, 7 en 8). Dit gebeurt op basis van gesprekken tussen de leerkracht en de leerlingen, waarvan steeds een korte samenvatting wordt getypt in de monitor. Op basis van al deze informatie stellen we aan het einde van elk schooljaar vast of de resultaten van de groep voldoen aan onze verwachtingen en of dat we bij deze specifieke groep aanpassingen moeten doen in ons burgerschapsaanbod, om onze burgerschapsdoelen te behalen.

Door zo frequent te meten, kunnen we nagaan we of er gedurende de jaren sprake is van burgerschapsgroei in de desbetreffende groepen.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



AI (ingebouwd in de monitor van Kleine Grote Denkers) helpt ons daarbij. AI maakt samenvattingen van de vijftien klassengesprekken, analyseert de opgaande- of afnemende lijn door de jaren heen en voorziet ons van tips om ons handelen steeds beter af te stemmen op de specifieke groepen. Een prettig hulpmiddel om onze burgerschapsvorderingen goed in beeld te krijgen.

Paragraaf 11. Kwaliteitszorg

Vanaf schooljaar 2025/2026 wordt de visie van onze school op burgerschapsonderwijs ook in de schoolgids beschreven. Vanaf datzelfde jaar evalueren we regelmatig de kwaliteit en resultaten van het burgerschapsonderwijs. Personeel, leerlingen, ouders en partijen buiten de school worden betrokken bij de kwaliteitszorg. Wij vragen hen actief de kwaliteit van ons burgerschapsonderwijs te beoordelen. Hiervoor gebruiken we de QuickScan Burgerschap (www.quickscanburgerschap.nl): deze online vragenlijst doet dienst als ons evaluatie-instrument. Na iedere afname worden eventuele tekortkomingen vastgesteld. Daar waar nodig worden verbeteractiviteiten ontworpen en uitgevoerd en het curriculum zo nodig aangepast.

Na de jaarlijkse afname van onze burgerschapsvragenlijst van Kleine Grote Denkers (groep 5, 6, 7 en 8) worden de resultaten hiervan besproken door de leerkracht en de IB/KC-er. Op basis hiervan worden waar nodig actiepunten geformuleerd voor deze groep. Ook bij de overdracht aan het einde van het schooljaar worden de burgerschapsbehoeften van de groep besproken met de volgende leerkracht. Bij de eerste groepsbespreking met de IB/KC-er worden de burgerschapsbehoeften nogmaals besproken.

Jaarlijks zal het MT nagaan of de schooldoelen behorende bij de zes kerndoelen, terug te zien zijn in ons gebouw en in ons lesgeven. Het gaat dan om onze schoolcultuur, aandacht voor diversiteit, overbrengen van democratische waarden, stimuleren van maatschappelijke betrokkenheid en democratische betrokkenheid en het ter tafel brengen van maatschappelijke vraagstukken in onze lessen en in de teamvergaderingen. Indien een onderwerp onvoldoende aan bod is geweest, passen we ons programma aan en zorgen ervoor dat dit het komende jaar beter wordt uitgevoerd.

We voeren teambreed jaarlijks het goede 'burgerschapsgesprek' op overlegmomenten. Het gesprek gaat b.v. over: wat zien wij als een goede burger? Welke externe partijen kunnen ons helpen om ons burgerschapsonderwijs een gezicht te geven? Maar ook over maatschappelijke ontwikkelingen zoeken we de afstemming met elkaar. Hoe brengen we prangende maatschappelijke onderwerpen in onze klassen zorgvuldig ter tafel? Hoe zorgen we er gelijktijdig voor



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



dat onze leerlingen niet wakker liggen van aangeleerd schuldgevoel en toekomstvrees? Burgerschap vraagt om overleg en gezamenlijke afstemming. Het moet een levend onderwerp zijn, geen papieren tijger in een la.

De Da Costaschool heeft haar rollen en taken verdeeld. Onze burgerschapscoördinator stuurt de werkgroep Burgerschap aan, bestaande uit in totaal drie teamleden. Onze school legt regelmatig verantwoording af over het burgerschapsonderwijs. Dit gebeurt halfjaarlijks aan de MR, in de evaluatierondes van het jaarplan. Ook is er jaarlijks een terugkoppeling naar de leerlingenraad. Onderwerpen die op de agenda staan spreken we door met deze leerlingen, voor tips en feedback. Halverwege en aan het einde van een schooljaar wordt het burgerschapsonderwijs van de Da Costaschool ook verantwoord naar het bestuur toe, in het tweejaarlijks geplande Schoolgesprek met onze onderwijscontactpersoon van SCOH. Op deze manier wil de Da Costaschool haar burgerschapsonderwijs goed afstemmen met alle lagen van stakeholders om ons heen.

Paragraaf 12. Professionalisering

Alle leden van het team zijn m.i.v. schooljaar 2025/2026 op de hoogte van de schoolvisie op burgerschap. Deze visie wordt actief uitgedragen en ondersteund met voorbeeldgedrag. De leraren zijn bekwaam om burgerschapsonderwijs te geven. Daar waar nodig kunnen leraren hun bekwaamheid verder ontwikkelen door het volgen van nascholing, cursussen, collegiale consultatie etc. De SCOH academie biedt daar diverse workshops en trainingen voor aan.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Hoofdstuk 2. Uitwerking van de conceptkerndoelen burgerschap.

Kerndoel 1 Schoolcultuur

Nb dit kerndoel is vooralsnog komen te vervallen, zie addendum van september 2024.

Doelzin: De school zorgt voor een prettige, veilige, democratische cultuur.

Het gaat hierbij om:

- zorgen voor een veilige schoolomgeving met aandacht voor diversiteit en inclusie
- stimuleren van kritische denkvaardigheden, morele en ethische oordeelsvorming
- aandacht besteden aan actualiteit en maatschappelijke vraagstukken in samenhang met verschillende leergebieden

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in 8 jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:

- Onze school biedt van oudsher een veilig klimaat waarin ruimte is voor verschillen. Gevoelens mogen geuit worden en begrip voor elkaars perspectief wordt actief gestimuleerd. Er is aandacht voor diversiteit en leerlingen die er anders uitzien, anders denken of zich anders gedragen zijn even welkom als de middenmoot. Mochten er toch clashes ontstaan dan praten we die uit, want onze leerlingen helpen graag mee om problemen op te lossen.
- Onze school is een oefenplaats voor sociale en maatschappelijke competenties en ons team vervult een duidelijke voorbeeldfunctie op het gebied van wederzijds respect en positieve sociale omgang. De Kwinktaal die we met leerlingen spreken (vanuit onze SEL-methode KWINK) gaat altijd over het



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



maken van keuzes. Met dezelfde open houding besteden we in onze klaslokalen aandacht aan actualiteiten en maatschappelijke vraagstukken. Ook deze worden besproken met de groep dmv Kwinktaal.

-
- Straffen gebeurt bij ons op school nauwelijks tot niet. Hierdoor voelen leerlingen zich gehoord en veilig en zijn onprettige incidenten een uitzondering.
-

We streven een schoolklimaat na waarin de idealen van de school zichtbaar zijn. Dit bevordert de effectiviteit van ons burgerschapsonderwijs. Onze visie op burgerschap zal dus zichtbaar en voelbaar moeten zijn in het sociale klimaat in alle groepen en door de gehele school. De komende jaren zullen we onze missie en visie visueel zichtbaarder maken door het gebouw heen en in onze communicatie met ouders.

Kerdoel 2 Diversiteit

Doel: De Da Costaschool bevordert de respectvolle omgang van leerlingen met diversiteit in de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- kennis over hoe de diverse samenleving op het gebied van godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid er uit ziet
- bewustwording stimuleren van de perspectieven en ervaringen van anderen
- oefenen van respectvolle omgang met anderen
- kennis over hoe de grondwet gelijke behandeling in gelijke gevallen voorschrijft en discriminatie op welke grond dan ook verbiedt
- bespreken en tegengaan van gedrag en uitingen die racistisch of discriminerend zijn

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in 8 jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:



Kennis: Onze groep 8 leerlingen hebben gedurende hun basisschooltijd geleerd hoe de Nederlandse maatschappij er in z'n geheel uit ziet. Ze weten globaal welke tegenstellingen er spelen, wat er met het klimaat aan de hand is en dat samenleven vraagt om geven en nemen. Da Costaleerlingen weten en accepteren dat mensen er verschillend uit kunnen zien, anders kunnen denken, anders voelen, anders geloven en/of anders seksueel georiënteerd kunnen zijn.

Vaardigheden en houding: Da Costaleerlingen leren -hun eigen en andermans- gevoelens te benoemen en behoeften uit te spreken. Voorop in al onze Kwink- en Trefwoordlessen staat dat elk mens respect, begrip en steun verdient. Da Costaleerlingen hebben zodoende 8 jaar lang geoefend om empatisch, verantwoordelijk en respectvol te zijn. Hierdoor herkennen ze discriminerende opmerkingen en gedragingen en durven daar een standpunt tegenin te nemen.

Vaardigheden: Onze groep 8 leerlingen zijn in staat tot het voeren van een open dialoog met de ander. Deze dialoog is niet gericht op het overtuigen van de ander, maar op het verkrijgen van begrip voor het standpunt van de elkaar. Rust bewaren in een verhit gesprek is wat zij onderling geoefend hebben in de bovenbouw. Het kunnen voeren van een constructief gesprek waarbij beide partijen zich gehoord voelen, is een belangrijke vaardigheid voor later.

Kennis, vaardigheden en houding: Onze groep 8 leerlingen weten dat media gekleurd kunnen zijn en nepnieuws kunnen verspreiden. Ze blijven gezond sceptisch bij het ontvangen van intense content en vragen zich af of de inhoud wel 'waar' is. Ze weten eind groep 8 op welke sites ze kunnen kijken om te zien of iets wel echt gebeurd is of niet.

Kerdoel 3 Democratische waarden

Doelzin: Een Da Costaleerling kan in groep 8 aangeven hoe diens handelen verbonden is met democratische waarden.

Het gaat hierbij om:

- kennis over de ontwikkeling en de betekenis van de democratische waarden vrijheid, gelijkheid en solidariteit
- kennis over het belang van de grondwet, kinder- en mensenrechten ter bescherming van vrijheid, gelijkheid en solidariteit
- verkennen van de grenzen aan vrijheid, gelijkheid en solidariteit
- verkennen op basis van morele en ethische perspectieven wat rechtvaardigheid en verantwoordelijk handelen betekent voor jezelf
- afwegen hoe het eigen handelen effect heeft op de omgeving en het welzijn van anderen, nu en in de toekomst

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in 8 jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:

Kennis: De Grondwet is het fundament van de Nederlandse rechtsstaat. In onze Grondwet staan de basisregels die in Nederland gelden en waar iedereen die zich in Nederland bevindt, zich aan heeft te houden. Onze groep 8 leerlingen weten dat er grondrechten bestaan die elke inwoner heeft: zoals recht op gelijke behandeling, de vrijheid van levensovertuiging, het censuurverbod, de vrijheid van betoging, het recht op bestaanszekerheid etc. Ze weten dat vrijheid, gelijkheid en solidariteit de belangrijkste kernwaarden zijn van onze democratie. Ze hebben –onder leiding van de leerkracht- onderzocht waar de grenzen van het toelaatbare liggen rondom deze drie kernwaarden.

Onze groep 8 leerlingen weten dat dat ze kinderrechten hebben en dat er mensenrechten bestaan voor alle bewoners van onze aardbol. In groeps gesprekken verkennen onze leerlingen in de bovenbouw wat hun eigen standpunten zijn m.b.t. rechtvaardigheid, ethisch- en verantwoordelijk handelen. Groep 8 leerlingen kunnen hun eigen meningen vormen maar kunnen ze ook probleemloos wijzigen als ze nieuwe inzichten verkrijgen.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Da Costaleerlingen zijn gewend om af te wegen wat de gevolgen zijn van bepaalde gedragingen. Acht jaar lang zijn ze middels KWINKtaal bewust gemaakt van de keuzes die ze maken tijdens een conflict en de bijkomende gevolgen. Da Costaleerlingen kunnen hun gedrag achteraf objectief overdenken en de volgende keer nieuwe keuzes maken die betere gevolgen hebben voor alle partijen. Ook kunnen ze het conflict op een goede manier uitpraten en sorry zeggen als dat nodig is. Het leerbaar vermogen op dit vlak is aanzienlijk bij Da Costaleerlingen.



Kerdoel 4 Maatschappelijke betrokkenheid

Doelzin: De leerling verkent verschillende mogelijkheden om bij te dragen aan de samenleving.

Het gaat hierbij om:

- kennis over taken, rollen, rechten en plichten van burgers in de samenleving
- verkennen welke middelen kunnen worden ingezet om individueel en collectief bij te dragen aan maatschappelijke veranderingen
- oriënteren op maatschappelijke initiatieven, bewegingen en organisaties
- benoemen en waarderen van de eigen bijdrage aan de samenleving in dagelijkse situaties
- verkennen van de eigen mogelijkheden om maatschappelijke betrokkenheid vorm te geven

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in 8 jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:

Wij vinden het belangrijk dat onze leerlingen oefenen met het positief bijdragen aan de samenleving. In dat licht leren onze leerlingen zich zorgzaam op te stellen naar hun omgeving. Eerst in de onderbouw in het klein (naar elkaar en hun gezin) oplopend naar b.v. meehelpen bij een voedselbank in de bovenbouw.

Onze leerlingen weten dat er mensen zijn in ons land (en in andere landen) die het minder breed hebben dan zij of om een andere reden hulp of steun nodig hebben. Eind groep 8 is het venster in de prettige bubbel waarin zij leven, zeker geopend. Deze blikverruiming is een gevolg van de diverse activiteiten en projecten waar Da Costaleerlingen door de jaren heen aan mee hebben gedaan en helpt hun houding naar hulpbehoevenden open en warm te maken.

Ook onze ouders zijn, in de acht jaar dat hun kind bij ons op school zit, bewust gemaakt van de mogelijkheden om mee te helpen aan goede doelen. Ze zijn uitgenodigd als hulpouder bij uitjes, zijn gevraagd of ze ons in contact kunnen brengen met maatschappelijke organisaties en hebben over onze projecten gelezen in het Tussendoortje. Ook hebben ze jaarlijks geholpen om geld in te zamelen voor goede doelen. De Da Costaschool vervult hierin een verbindende rol tussen haar leerling- en ouderpopulatie, en de minder gefortuneerden van Nederland (en daarbuiten).



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool





Kerndoel 5 Democratische betrokkenheid

Doelzin: De leerling verkent hoe die democratisch handelen in dagelijkse situaties kan vormgeven.

Het gaat hierbij om:

- beschrijven hoe in een democratie macht en invloed worden uitgeoefend
- benoemen van vormen van inspraak en besluitvorming in dagelijkse situaties
- communiceren op een respectvolle wijze
- leren omgaan met de wensen en de stem van de minderheid in besluitvormingsprocessen
- reflecteren op proces en uitkomsten van inspraak en besluitvorming in de schoolomgeving

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in acht jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:

De werking van de leerlingenraad is helder voor alle bovenbouwleerlingen. In oktober houden de leerlingen een leerlingenraadverkiezing, waarbij aspirantleden een anonieme brief schrijven aan de groep, waarop gestemd kan worden. De stemmen worden geteld en de twee leerlingen met de meeste stemmen op hun anonieme brief, worden bekend gemaakt en zij worden voor een jaar leerlingraadlid. De rest van de groep weet dat de leerlingenraad maandelijks vergadert met de schoolleiding. Ook horen ze af en toe de punten zijn die besproken worden en welke beslissingen genomen zijn en uitvoeringen gedaan zijn. Deze informatie hebben ze vernomen uit de terugkoppeling van de leerlingraadleden aan hun achterban. Ook hebben ze ervaren dat ze middels een ideeënlijst zelf nog wensen kenbaar kunnen maken, waar hun vertegenwoordiging vervolgens mee naar de schoolleiding gaat voor overleg.

We vinden het belangrijk dat onze groep 8 leerlingen van school gaan met voldoende kennis over de werking van onze Nederlandse democratische rechtsstaat. Niet alleen hebben onze leerlingen geoefend met de werking van een verkozen vertegenwoordiging (d.m.v. de leerlingenraad en door in de bovenbouw een verkiezingsstrijd na te bootsen met diverse fictieve partijen) maar ook hebben kennis vergaard via lessen staatsinrichting en door informatieve uitjes naar overheidsgebouwen in Den Haag.



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Onze leerlingen van groep 8 kunnen rekening houden met de wensen van de minderheid. Nadat er in de klassensituatie een paar maal gehandeld is naar de wensen van de meerderheid, hebben ze ook ervaring met het bewust tussendoor meebuigen met de wensen van de minderheid. Iedereen verdient af en toe de kans om z'n zin te krijgen.

Kerdoel 6 Maatschappelijke vraagstukken

Doelzin: De leerling weegt af welke mogelijkheden hij/zij heeft om ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken te handelen.

Het gaat hierbij om:

- benoemen welke belangen en perspectieven een rol spelen binnen actuele, maatschappelijke en planetaire vraagstukken



- uitdrukken van persoonlijke idealen en opvattingen
- reflecteren hoe de eigen identiteit en waarden het handelen kunnen beïnvloeden
- verkennen welke individuele en collectieve bijdragen aan oplossingen mogelijk zijn

Wat vinden wij als school hierbij belangrijk/wat willen we onze leerlingen in 8 jaar zeker meegeven? Rekening houdend met onze leerlingpopulatie en de schoolomgeving:

Onze groep 8 leerlingen weten van de maatschappelijke en klimatologische issues die spelen in hun eigen stad, hun land, hun werelddeel en over de gehele aardbol.

Ze weten dat er verschillende standpunten zijn die je kan innemen over deze onderwerpen.

Ze hebben zich gedurende hun basisschoolloopbaan een mening gevormd over deze vraagstukken en kunnen daar op een respectvolle manier over praten met andersdenkenden.

Onze groep 8 leerlingen voelen zich medeverantwoordelijk voor het oplossen van deze uitdagingen, zonder zich er al te schuldig over te voelen. Ze hebben gekozen voor een paar zorgzame gedragingen die in hun ogen kunnen meehelpen om de problemen te verkleinen (bv zwerfafval opruimen en afval scheiden).

Maar ze weten en begrijpen dat ze de problemen niet in hun eentje kunnen oplossen. Daarvoor zijn goede doelen opgericht en zij kennen er veel. Ook hebben ze geleerd dat het inzamelen van geld voor goede doelen kan helpen om deze goede doelen hun werk te laten doen.

Verdere uitwerking van ons aanbod bij de zes conceptkerndoelen

Hoe geven we deze kerndoelen vorm in ons onderwijs:			
Dit doen we al.	Dit doen we al.	Dit doen we al.	Dit doen we al.
Groep 1 en 2:	Groep 3 en 4:	Groep 5 en 6:	Groep 7 en 8:
Schoolcultuur	Schoolcultuur	Schoolcultuur	Schoolcultuur
Kennis: picto's over gewenst gedrag hangen in de klas Trefwoord dagelijks Kwink 2x per week	Kennis: zelfgemaakte klassenregels hangen in de klas Trefwoord minimaal twee keer per week Kwink 2x per week	Kennis: zelfgemaakte klassenregels hangen in de klas Kwink 2x per week	Kennis: zelfgemaakte klassenregels hangen in de klas Kwink 2x per week
Vaardigheden: Kringgesprek dagelijks Leerkracht vertoont voorbeeldgedrag en spreekt Kwinktaal met leerlingen	Vaardigheden: Kringgesprek wekelijks Leerkracht vertoont voorbeeldgedrag en spreekt Kwinktaal met leerlingen	Vaardigheden: Groepsgesprek wekelijks Leerkracht vertoont voorbeeldgedrag en spreekt Kwinktaal met leerlingen	Vaardigheden: Groepsgesprek wekelijks Leerkracht vertoont voorbeeldgedrag en spreekt Kwinktaal met leerlingen
Attitudes:	Attitudes: Eerste periode van een	Attitudes:	Attitudes:



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



Eerste periode van een schooljaar zijn onze Gouden Weken met extra lessen van Klassenkracht (extra veel aandacht voor positieve, veilige sfeer in de klas, samen omgangsregels maken, teambuildingactiviteiten en klassenbinders). Na de kerstvakantie de Zilveren weken.	schooljaar zijn onze Gouden Weken met extra lessen van Klassenkracht (extra veel aandacht voor positieve, veilige sfeer in de klas, samen omgangsregels maken, teambuildingactiviteiten en klassenbinders). Na de kerstvakantie de Zilveren weken.	Eerste periode van een schooljaar zijn onze Gouden Weken met extra lessen van Klassenkracht (extra veel aandacht voor positieve, veilige sfeer in de klas, samen omgangsregels maken, teambuildingactiviteiten en klassenbinders). Na de kerstvakantie de Zilveren weken.	Eerste periode van een schooljaar zijn onze Gouden Weken met extra lessen van Klassenkracht (extra veel aandacht voor positieve, veilige sfeer in de klas, samen omgangsregels maken, teambuildingactiviteiten en klassenbinders). Na de kerstvakantie de Zilveren weken.
Kwinklessen 2x per week desgewenst aanvullen met T-kaarten van Klassenkracht	Kwinklessen 2x per week desgewenst aanvullen met T-kaarten van Klassenkracht	Kwinklessen 2x per week desgewenst aanvullen met T-kaarten van Klassenkracht	Kwinklessen 2x per week desgewenst aanvullen met T-kaarten van Klassenkracht
Aangevuld met gesprekken over zorgzaamheid, empathie, op de beurt wachten, begrip, troost, steun en anders mogen zijn.	Aangevuld met vele adhoc gesprekken over zorgzaamheid, empathie, op de beurt wachten, begrip, troost, steun en anders mogen zijn	Aangevuld met vele adhoc gesprekken over zorgzaamheid, empathie, op de beurt wachten, begrip, troost, steun en anders mogen zijn	Aangevuld met vele adhoc gesprekken over zorgzaamheid, empathie, op de beurt wachten, begrip, troost, steun en anders mogen zijn.
Het kerstspel wordt jaarlijks opgevoerd door de kleuters voor de hele school, met uitleg van het kerstverhaal en	Vanaf gr 4 lessen Mediawijsheid over online respectvol met elkaar omgaan (netiquette).	lessen Mediawijsheid over online respectvol met elkaar omgaan (netiquette).	lessen Mediawijsheid over online respectvol met elkaar omgaan (netiquette).



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



het zingen van kerstliedjes door de hele school.			
Diversiteit	Diversiteit	Diversiteit	Diversiteit
Kennis: Bronverhalen uit Trefwoord (verhalen uit de Bijbel en uit andere levensbeschouwelijke tradities)	Kennis: Lessen Kwink diversiteit (met name lessen over thema Samen op de Wereld)	Kennis: Lessen Kwink over diversiteit (met name lessen over thema Samen op de Wereld)	Kennis: Lessen Kwink over diversiteit (met name lessen over thema Samen op de Wereld)
Vaardigheden: eigen ervaringen met elkaar delen en onbevooroordeeld naar elkaar leren luisteren tijdens Trefwoordlessen	Vaardigheden: onbevooroordeeld de dialoog met elkaar aangaan nav Kwinkthema's	Vaardigheden: onbevooroordeeld de dialoog met elkaar aangaan nav Kwinkthema's	Vaardigheden: onbevooroordeeld de dialoog met elkaar aangaan nav Kwinkthema's
Attitudes:	Attitudes: brillenlessen van DaVinci (inleven in een ander vanuit verschillende levensbeschouwingen zoals: natuurgodsdiensten, Hindoeïsme, Jodendom, Islam, Christendom, Humanisme)	Attitudes: brillenlessen van DaVinci (inleven in een ander vanuit verschillende levensbeschouwingen: natuurgodsdiensten, Hindoeïsme, Jodendom, Islam, Christendom, Humanisme)	Attitudes: kennis- en dialooglessen van Davinci over Egyptische goden, Viking goden en Germaanse natuurgoden, Griekse en Romeinse goden, natuurgodsdienst van Inheemse Amerikanen en van de Maori's, Hindoeïsme, Boedhisme, Confucianisme, Jodendom, Islam,

			Christendom, atheïsme en Humanisme.
Democratische waarden	Democratische waarden	Democratische waarden	Democratische waarden
Kennis:	Kennis:	Kennis: lessen over republiek der Nederlanden, de geschiedenis van onze democratie en vrouwenrechten.	Kennis: lessen over de inhoud van ons democratisch stelsel, Tibet en mensenrechten, Franse revolutie, Nederlands Indië wordt Indonesië, De Europese Unie.
Vaardigheden:	Vaardigheden: Tijdens DaVinci veelvuldig samenwerken aan project. Er is keuzevrijheid in de opdrachten en de leerlingen mogen op basis van hun eigen verwonderingsvraag op onderzoek uit.	Vaardigheden: Tijdens DaVinci veelvuldig samenwerken aan project. Er is keuzevrijheid in de opdrachten en de leerlingen mogen op basis van hun eigen verwonderingsvraag op onderzoek uit.	Vaardigheden: Tijdens DaVinci veelvuldig samenwerken aan project. Er is keuzevrijheid in de opdrachten en de leerlingen mogen op basis van hun eigen verwonderingsvraag op onderzoek uit.
Attitudes:	Attitudes:	Attitudes:	Attitudes:
Democratische betrokkenheid	Democratische betrokkenheid	Democratische betrokkenheid	Democratische betrokkenheid
Kennis:	Kennis:	Kennis: Prinsjesdag wordt toegelicht	Kennis: Prinsjesdag wordt toegelicht

		Verkiezingstijd wordt uitgebreid besproken in de klas	Verkiezingstijd wordt uitgebreid besproken in de klas
Vaardigheden:	Vaardigheden: MB leerlingraad participatie	Vaardigheden: Leerlingenraad participatie	Vaardigheden: Leerlingenraad participatie In verkiezingstijd bootsen we de verkiezingen na op school door leerlingen zelf politieke partijen te laten oprichten en een verkiezing te houden
Attitudes:	Attitudes:	Attitudes:	Attitudes:
Maatschappelijke vraagstukken	Maatschappelijke vraagstukken	Maatschappelijke vraagstukken	Maatschappelijke vraagstukken
Kennis:	Kennis: Lessen Kwink over maatschappelijke vraagstukken (met name lessen over thema De Nieuwste Tijd en De Wereld in de Toekomst)	Kennis: Lessen Kwink over maatschappelijke vraag (thema De Nieuwste Tijd en De Wereld in de Toekomst) Vanaf groep 6 dagelijks Jeugdjournaal kijken Vanaf groep 4 begrijpend	Kennis: Lessen Kwink over maatschappelijke vraagstukken (met name lessen over thema Afrika (slavernij), De Nieuwste Tijd en De Wereld in de Toekomst, waaronder de les blauwe ogen – bruine ogen les om zelf discriminatie te ervaren)



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



		lezen over actuele thema's met Nieuwsbegrip	Vanaf groep 6 dagelijks Jeugdjournaal kijken Vanaf groep 4 begrijpend lezen over actuele thema's met Nieuwsbegrip
Vaardigheden:	Vaardigheden:	Vaardigheden:	Vaardigheden:
Attitudes: Trefwoorden domein 3 is Samenleving.	Attitudes: Trefwoorden domein 3 is Samenleving. Lessen mediawijsheid (gr 4)	Attitudes: Napraten over Jeugdjournaal Lessen Mediawijsheid	Attitudes: Napraten over Jeugdjournaal Lessen Mediawijsheid
Maatschappelijke betrokkenheid	Maatschappelijke betrokkenheid	Maatschappelijke betrokkenheid	Maatschappelijke betrokkenheid
Kennis:	Kennis:	Kennis: Spreekbeurt geven over bekend/beroemd persoon die veel voor anderen betekend heeft	Kennis: groep 7: spreekbeurt geven over een goed doel
Vaardigheden:	Vaardigheden:	Vaardigheden:	Vaardigheden: gr 8: monument uit 2e WO



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



		Kerstkaart maken voor bejaarden en zingen in bejaardentehuis	geadopteerd. Jaarlijks een herdenkmoment met buurtbewoners
Attitudes: Jaarlijks schoolbreed geld inzamelen voor een goed doel	Attitudes: Jaarlijks schoolbreed geld inzamelen voor een goed doel	Attitudes: Jaarlijks schoolbreed geld inzamelen voor een goed doel	Attitudes: Jaarlijks schoolbreed geld inzamelen voor een goed doel Gr 8: schrijft brieven met een groep 8 uit een andere wijk.

Hoe geven we deze kerndoelen vorm in ons onderwijs:				
Dit doen we al wel, maar kunnen we met een kleine aanpassing betekenisvoller maken. Groep 1 en 2:	Dit doen we al wel, maar kunnen we met een kleine aanpassing betekenisvoller maken. Groep 3 en 4:	Dit doen we al wel, maar kunnen we met een kleine aanpassing betekenisvoller maken. Groep 5 en 6:	Dit doen we al wel, maar kunnen we met een kleine aanpassing betekenisvoller maken. Groep 7 en 8:	Dit sluit met name aan bij kerndoel...:
Een kleuterthema toespitsen op zorg voor elkaar, voor je familieleden, huisdieren en plantjes	Een Davinciproject toespitsen op zorg voor de natuur en mensen in je directe omgeving (buurt/wijk)	Een Davinciproject toespitsen op zorg voor de natuur en mensen in je stad (gr 5) en in Nederland (gr 6)	Een Davinciproject toespitsen op zorg voor de natuur en mensen in Europa (gr 7) en de wereld (gr 8)	Schoolcultuur, maatschappelijke betrokkenheid, maatschappelijke vraagstukken



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



In de kring vaker stemmen over onderwerpen. De meerderheid beslist, maar regelmatig ook iets doen wat de minderheid wil	In de kring vaker stemmen over onderwerpen. De meerderheid beslist, maar regelmatig ook iets doen wat de minderheid wil	In de klas vaker stemmen over onderwerpen. De meerderheid beslist, maar regelmatig ook iets doen wat de minderheid wil	In de klas vaker stemmen over onderwerpen. De meerderheid beslist, maar regelmatig ook iets doen wat de minderheid wil	Democratische waarden, democratische betrokkenheid
		Leerlingenraad standaard naar de achterban laten terugkoppelen wat besproken is met schoolleiding en de te nemen stappen toelichten en bespreken. Nieuwe input vergaren bij achterban.	Leerlingenraad standaard naar de achterban laten terugkoppelen wat besproken is met schoolleiding en de te nemen stappen toelichten en bespreken, Nieuwe input vergaren bij achterban.	Democratische betrokkenheid
Ouders laten vertellen over hun beroep dat met burgerschap te maken heeft (werk in de zorg, voor milieu, voor de gemeente, de overheid, de rechtsprekende macht)	Ouders laten komen vertellen over hun beroep dat met burgerschap te maken heeft (werk in de zorg, voor milieu, voor de gemeente, de overheid, de rechtsprekende macht)	Ouders laten komen vertellen over hun beroep dat met burgerschap te maken heeft (werk in de zorg, voor milieu, voor de gemeente, de overheid, de rechtsprekende macht)	Ouders laten komen vertellen over hun beroep dat met burgerschap te maken heeft (werk in de zorg, voor milieu, voor de gemeente, de overheid, de rechtsprekende macht)	Schoolcultuur, diversiteit, democratische waarden, democratische betrokkenheid, maatschappelijke betrokkenheid
	Taallessen gaan geven vanuit de SLO leerdoelen (via MijnLeerlijn), toegespitst naar	Taallessen gaan geven vanuit de SLO leerdoelen (via MijnLeerlijn), toegespitst naar	Taallessen gaan geven vanuit de SLO leerdoelen (via MijnLeerlijn), toegespitst naar	Diversiteit, democratische waarden, maatschappelijke vraagstukken

	burgerschapsonderwerpen (betekenisvol lezen, schrijven, luisteren, spreken)	burgerschapsonderwerpen (betekenisvol lezen, schrijven, luisteren, spreken)	burgerschapsonderwerpen (betekenisvol lezen, schrijven, luisteren, spreken)	
		Oudercommunicatiemail 'Nieuws uit de groep' (nu nog door leerkrachten gemaakt) door leerlingen laten schrijven (v.a. midden gr 5)	Oudercommunicatiemail 'Nieuws uit de groep' (nu nog door leerkrachten gemaakt) door leerlingen laten schrijven	Schoolcultuur

LET OP: groen vakje = op de doe-vrijdag

Hoe geven we deze kerndoelen vorm in ons onderwijs:				
Dit willen we extra gaan doen om ons aanbod dekkend te krijgen. (Gastlessen, projecten, lesmateriaal, excursie,...)	Dit willen we extra gaan doen om ons aanbod dekkend te krijgen. (Gastlessen, projecten, lesmateriaal, excursie,...)	Dit willen we extra gaan doen om ons aanbod dekkend te krijgen. (Gastlessen, projecten, lesmateriaal, excursie,...)	Dit willen we extra gaan doen om ons aanbod dekkend te krijgen. (Gastlessen, projecten, lesmateriaal, excursie,...)	Dit sluit met name aan bij kerndoel...:
Groep 1 en 2:	Groep 3:	Groep 4, 5 en 6:	Groep 7 en 8:	
		Kinderfilosofie (gr 4 en 5) (wat verstaan we onder goed met elkaar samenleven?)	'Discussieren kan je leren' en meedoen aan debatbattle in Den Haag	Democratische waarden, Democratische betrokkenheid

		'Discussieren kan je leren' en meedoen aan debatbattle in Den Haag (gr 6)		
		Pen/Facetime-pal project met een andere school in Den Haag (gr 3 en 4) en een Taalklas (gr 6)	Pen/Facetime-pal project met Nieuwkomersklas (gr 7) en met een school in Suriname (gr 8)	Diversiteit
		Actuele maatschappelijke vraagstukken n.a.v. Kwink burgerschapslessen en het nieuws bespreken met de klas. Wat vind je daarvan? Wat zou jij kunnen doen om te helpen? Hoe zouden je ouders kunnen helpen?	Actuele maatschappelijke vraagstukken n.a.v. Kwink burgerschapslessen en het nieuws bespreken met de klas. Wat vind je daarvan? Wat zou jij kunnen doen om te helpen? Hoe zouden je ouders kunnen helpen?	Maatschappelijke betrokkenheid
		Gastles op niveau van een ouder over de werking van onze democratische maatschappij	Gastles op niveau van een ouder over onze democratische maatschappij	Democratische waarden

	geld inzamelen met de klas voor een zelfgekozen goed doel, ouders laten helpen	geld inzamelen met de klas voor een zelfgekozen goed doel, ouders laten helpen	geld inzamelen met de klas voor een zelfgekozen goed doel, ouders laten helpen	Maatschappelijke betrokkenheid
		Lessen staatsinrichting op niveau	Lessen staatsinrichting op niveau	Democratische waarden
			Persoonlijk eindfilmpje maken voor eind gr groep 8: wie ben ik en hoe sta ik in de maatschappij? Ouders laten helpen	Schoolcultuur, diversiteit, democratische waarden
Extra aandacht besteden aan het onderwerp 'zorgen voor elkaar' binnen de muren van de school (voor plantjes, voor zieken, voor leerlingen die pijn hebben, voor leerlinge die verdrietig zijn etc.)	Extra aandacht besteden aan het onderwerp 'zorgen voor elkaar' Binnen en buiten de muren vd school (o.a. vuilopruimactie in de buurt, helpen op een kinderboerderij, knutselen met ouderen in een buurthuis??) Ouders laten helpen	Met de klas een middag helpen bij een maatschappelijke organisatie in de buurt (op niveau) Ouders laten helpen	Met de klas een middag helpen bij de Halal voedselbank, ouders laten helpen	Schoolcultuur, maatschappelijke betrokkenheid
Lessen 'je mag zijn wie je bent' (huidskleur, nationaliteit, twee	Nieuwe expatleerlingen voor de groep laten presenteren over de landen waar ze	Nieuwe expatleerlingen voor de groep laten presenteren over de landen waar ze	Nieuwe expatleerlingen voor de groep laten presenteren over de landen waar ze	Schoolcultuur, diversiteit



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



vaders/twee moeders, hobbies en kleding van andere gender leuk vinden etc.	gewoond hebben, hun ouders laten helpen	gewoond hebben, hun ouders laten helpen	gewoond hebben, hun ouders laten helpen	
		Uitjes naar gebouwen in De Haag die ons iets leren over de werking van de democratie (paleis Noordeinde, vredespaleis, ambassade)	Uitjes naar gebouwen in Den Haag die ons iets leren over de werking van de democratie (Binnenhof, rechtbank)	Democratische waarden, democratische betrokkenheid

Acties en afspraken	2024-2025	2025-2026	2026-2027	2027-2028	Wie is verantwoordelijk	Evaluatie en borging
<i>Bijv. zaken die nog in teamoverleg vastgesteld dienen te worden, stakeholders die benaderd dienen te worden.</i>	Ouderavond in okt om gezamenlijk de focus voor burgerschapsplan te bepalen Schrijven opzet burgerschapsplan MT met input van ouders Nulmeting uitvoeren onder ouders en team met Burgerschapsplan	Starten met vaste rubriek Burgerschap in Tussendoortje (communicatie naar ouders) Aanstellen burgerschapscoordinator en werkgroep Met team bepalen wat wenselijk en haalbaar is. Burgerschapsplan	Afname Da Costa vragenlijst burgerschapsvordering in oktober	Afname Da Costavragenlijst burgerschapsvordering in oktober		



Schooldocument burgerschap, Da Costaschool



	Informeren team en ouders over inhoud van Burgerschapsplan (opzet) Opstart maken eigen vragenlijst burgerschapsvorderingen Overleg met talentenhuis om burgerschapsaanbod te verzorgen voor gr 4, 5,6 en 7 in 2025/2026 op de doe-vrijdagen	aanpassen aan deze informatie Afronden vragenlijst burgerschapsvorderingen Ophangen posters en banners mbt onze burgerschaps visie en missie				
--	--	---	--	--	--	--